

Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки
Республики Казахстан
Манаш Қозыбаев атындағы
Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Северо-Казахстанский
государственный университет
им. М.Козыбаева

Зарқын Сыздықұлы Тайшыбай
/Биобиблиографиялық көрсеткіш/

Тайшыбай Зарқын Сыздыкович
/ Биобиблиографический указатель/

Петропавл, 2014

Оқырманға

Ұсынылып отырған көрсеткіш Солтүстік Қазақстан облысының көрнекті профессоры, ұстаз, жазушы- журналист, ең бастысы, жаны жайсаң азамат Зарқын Сыздықұлы Тайшыбайға арналған.

Мағлұмат алфавиттік тәртіппен орналасқан. Ғалым, ұстаз, жазушы, журналистің өмірі мен шығармашылығы туралы ең соңғы басылымдар еңгізілген. СҚМУ ғылыми кітапханасы қорында бар.

Профессор З.С.Тайшыбайдың өмірі мен қызметінің негізгі кезеңдері

- 1942 жылы 31 наурызда Қарағанды облысы, Қу (Қарқаралы) ауданында дүниеге келген
- 1959 жылы орта мектепті бітіргеннен кейін, колхозда механизатор, әдеби қызметкер, редактордың орынбасары, аудандық газеттің редакторы, Қарағанды облыстық «Орталық Қазақстан» газетінің бөлім меңгерушісі
- 1970 жылы С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің журналистика факультетін бітіріп, «Журналистика тарихы» кафедрасы бойынша аспирантура тәмамдады
- 1992 жылдан Е.А.Бөкетов атындағы Қар МУ – дің қазақ тіл білімі кафедрасында аға оқытушы
- 1993 жылы Е.А.Бөкетов атындағы Қар МУ – дің журналистика кафедрасын ұйымдастырды, меңгеруші болды
- 1970 жылдан бастап проф. Х.Н. Бекхожиннің жетекшілігімен «Қазақтың революцияға дейінгі демократ-журналистері» тақырыбына зерттеу жүргізген
- 1997 жылы «Абайтанудың революцияға дейінгі кейбір қайнар көздері» тақырыбына диссертация қорғап, филология ғылымдарының кандидаты дәрежесін алды.
- 2000 жылдан М.Қозыбаев атындағы СҚМУ–дің доценті, докторанты, профессоры
- 2001 жылы М.Қозыбаев атындағы СҚМУ – дің қазақ филологиясы кафедрасының негізінде «Журналистика» мамандығын және магистратурасын ашты
- 2001-2008 Журналистика мамандықтары бойынша әдістемелік кеңестің жетекшісі, «СҚМУ Хабаршысы» редакция алқасының мүшесі, Университет Ғылыми кеңесінің мүшесі
- 2001 жылдан қазіргі уақытқа дейін ректорат мүшесі, «Қазақ тілі» қоғамының төрағасы, 2001 жылдан бері университетте өзі ұйымдастырған «Этномәдени зерттеулер» ғылыми-зерттеу орталығын басқарады.

Марапаттары:

- «Ерен еңбегі үшін» төс белгісі. В.И.Лениннің 100 жылдығына 1970
- «Еңбек ардагері» 1990
- ҚР Білім және Ғылым Министрлігінің Құрмет грамотасы 1998
- «Қазақстан білім беру саласының Құрметті қызметкері» 2000
- «Білім беру ісінің үздік қызметкері» 2002
- Солтүстік Қазақстан облысы Әкімінің Құрмет грамотасы 2002
- Қазақстан журналистер одағының Құрмет дипломы 2002
- А. Байтұрсынов атындағы «Саңлақ автор» төс белгісі 2007
- «Қазақ тілінің жанашыры» төс белгісі 2009
- Байланыс және ақпарат министрлігінің Құрмет грамотасы 2011
- «Республика Ішкі әскерлер қолбасшысының» төс белгісі 2012
- «Қазақстанның Құрметті журналисі» 2012
- Қарағанды облысы Әкімінің Құрмет грамотасы 2012
- М.Қозыбаев ат. СҚМУ - дің Алтын төс белгісі 2012
- Е.Бөкетов ат. Қар МУ- дің Құрметті профессоры 2012
- «Болашақ» университетінің Құметті профессоры 2012
- «Республика жоғары оқу орнының үздік оқытушысы» 2012

Зарқын Тайшыбай

«Бұл арада мен Зарқын Тайшыбайдың білікті зерттеуші, елге танымал үлкен ғалым екендігіне тоқталмаймын. Оның Абай мен Мағжан туралы кесек – кесек ғылыми еңбектерін, қазақ тарихына байланысты терең мәнді монографиялары мен мақалаларын көзіқарақты барша қазақ біледі. Солардың ішінде профессор Тайшыбайдың Абылай хан тарихын толық жасап шыққаны, өткен жылы ғана 80 баспа табак «Қазақтың ханы – Абылай» деген атпен «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жарияланған аса маңызды ғылыми зерттеулері шын мәнінде, ұлттың рухын көтеріп тастады, намысын оятты...»

Гүлсім Оразалықызы,
Қазақстан журналистер
одағы сыйлығының лауреаты

Зарқын Сыздықұлы Тайшыбай 1942 ж. 31 наурызда Қарағанды облысы Қу (Қарқаралы) ауданында туған. Егіндібұлақ ауылындағы №1 қазақ орта мектебін бітірген соң, колхозда механизатор болып жұмыс істеген. Шығармашылық еңбек жолын 1960 жылы Қу аудандық «Ленин туы» газетінен бастады, аудандық кеңес атқару комитетінде бөлім бастығы, аудандық газет редакторының орынбасары, редактор, облыстық газетте бөлім бастығы қызметтерін атқарды. Өндірістен қол үзбей жүріп С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің журналистика факультетін, «Журналистика тарихы» кафедрасы бойынша аспирантура тәмамдады. Проф. Х.Н. Бекхожиннің жетекшілігімен «Қазақтың революцияға дейінгі демократ-журналистері» деген тақырыпта 1970 жылдан бастап зерттеулер жүргізді.

1992 жылы Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінде аға оқытушы, журналистика кафедрасының меңгерушісі болып жұмыс істеді.

2000 жылы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетіне шақырылды. СҚМУ доценті, докторанты, қазір Манаш Қозыбаев атындағы СҚМУ қазақ филологиясы кафедрасының профессоры, 2001 жылы осы университетте «Журналистика» мамандығын ашып, сол мамандыққа үзбей басшылық жасап, дәріс беріп келеді. Журналистика мамандықтары бойынша әдістемелік кеңестің жетекшісі, «СҚМУ Хабаршысы» редакция алқасының мүшесі. Университет Ғылыми кеңесінің мүшесі (2000-2011), ректоратының «2000-2014) мүшесі, «Қазақ тілі» қоғамының төрағасы (2000-2014).

2001 жылдан бері университетте өзі ұйымдастырған «Этномәдени зерттеулер» ғылыми-зерттеу орталығын қоса басқарады.

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті «Қазақ әдебиеті» мамандығы бойынша докторлық диссертациялық кеңесте 3. Тайшыбайдың зерттеулері жоғары бағаланды. Академиктер Зәки Ахметов, Зейнолла Қабдолов, Рымғали Нұрғалиев, филология ғылымдарының докторлары Марат Барманқұлов, Темірбек Қожакеев, Әбілғазы Нарымбетов, Алма Қыраубаева және басқалары диссертанттың «Абайтанудың революцияға дейінгі кейбір қайнар көздері» деген еңбегін «абайтануға қосылған елеулі үлес» ретінде бірауыздан бағалады.

Абайтанудың көкейкесті мәселелері автордың «Абай және баспасөз» (Революцияға дейінгі қазақ баспасөзінің материалдары бойынша, Қарағанды, 1997) және «Абайтану арнасында». (Абайтанудың қазіргі көкейкесті мәселелері, Астана, 2006.) монографияларында жаңа қырынан зерттелген. Айталық, қазақ әдебиеттану ғылымында тұңғыш рет «Абайдың ақындық лабораториясы» деген ғылыми проблема арнайы қозғалады. Ұлы ойшыл ақынның қоғамдық ой-пікір қалыптастыруына әсері болуға тиіс ақпарат көздері туралы, оның ішінде «Дала уалаятының газеті» (1883-1902 жылдар) және орыстың мерзімді баспасөз нұсқалары, Абайдың

кітапханасы туралы мәселе қойылады. Абай өмірбаянының көпке мәлімсіз тұстарын ашатын мұрағат деректері абайтанудың керегесін кеңейтуге септігін тигізгені жөнінде әдебиетші-тарихшы мамандар оң пікірлер білдірді. Осындай іргелі зерттеулердің жемісі ретінде З. Тайшыбай Қарағанды және Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеттерінде жиырма жылға таяу абайтану дәрістерін алғаш бастап, жүргізіп келеді.

Әдебиет және баспасөз тарихы мәселесі З. Тайшыбай шығармашылығында үнемі қазақ халқының қоғамдық ой-пікірінің тарихымен, ұлт-азаттық қозғалысының тарихымен сабақтас өріліп отырады.

Автордың қаламынан туған «Мағжанның Қызылжары» (22 б.т. «Астана-Полиграфия» баспасы, 2007) монографиясы ақынның өмірі мен қызметін нақты жазба деректермен, мұрағат құжаттарымен байытқан тұңғыш құнды еңбек ретінде бағаланды. Кітапта Мағжан Жұмабаевтың күрескер-ақын болып қалыптасуына Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатов, Мұхтар Әуезов, Смағұл Сәдуақасов, Қошмұхамет Кемеңгеров т.б. Алаш көсемдерінің қалай ықпал еткені жазба деректермен тиянақталады. Ақын, азамат Мағжан қазақ халқының тәуелсіздігі үшін күрескен қайраткерлердің жуан ортасынан көрінеді. Осы еңбекте алғаш рет «Мағжанның өмірі мен шығармашылығының елеулі кезеңдері» деген анықтама деректер беріліп, ұлы ақынның өмірбаяны ғылыми түрде тұңғыш рет уақыт ретімен, уақиғалар желісімен нақтыланды.

З. Тайшыбайдың ұстаздық тәжірибесінде 20-ғасырдың басындағы қазақ әдебиетінің тарихы лайықты орын алады. Бұл саладағы зерттеулері негізінде Ахмет Байтұрсынов, Мұхтар Әуезов, Мағжан Жұмабаев, Смағұл Сәдуақасов шығармашылығы жөнінде көптеген мақала жариялады, арнайы курстар мен семинарлар дайындады.

Әуелден баспасөз тарихшысы және теоретигі ретінде қалыптасқан Зарқын Тайшыбайдың революцияға дейінгі қазақ және орыс мерзімді баспасөзінің тарихы, журналистиканың теориясы мен практикасы салалары бойынша жасаған

зерттеулері өз алдына бір сала. Мысалы: «Баспасөз тарихы» оқу құралы, (9,8 б.т., 2003), «Алаш көсемсөзі» көмекші оқу құралы (14 б.т. 2003), «Қазақ журналистикасының тарихын» оқытудың әдістемесін, типтік оқу бағдарламасы және «Орыс журналистикасының тарихы» бойынша әдістемелік құрал, «Қазақстанның солтүстігіндегі қазақ газеттерінің тарихынан» оқу құралын (12.б.т., 2013) жазды. 3. Тайшыбай жазған «Журналистиканың құқықтық негіздері» (20 б.т. 2007) Қазақстандағы журналист даярлайтын оқу орындарындағы осы тектес тұңғыш әрі жалғыз оқу құралы. Журналистика мамандығы бойынша жаңа тұрпатты оқулықтар мен оқу құралдарын дайындаған еңбегі Қазақстан жоғары оқу орындары қауымдастығының Ахмет Байтұрсынов атындағы «Саңлақ автор» төсбелгісіне лайық бағаланды.

Профессор 3. Тайшыбай ана тілінің жанашыры ретінде танылған, 1989 жылы «Қазақ тілі» қоғамы алғаш ұйымдастырыла бастағанда, осы ұйымның Қарағанды облыстық бөлімшесін басқарды, кейін «Қазақ тілінің жанашыры» төсбелгісімен алғашқылардың қатарында марапатталды (2009). Аудармашы ретінде еліміздің жоғары оқу орындары үшін ғылым мен білімнің әр саласынан жиырмаға тарта оқулық пен оқу құралдарын аударып, ана тілінің мемлекеттік дәрежесін күшейтуге үлес қосты. Мысалы Қарағанды политехника институтының профессоры А. Ермаковтың «Материалдар үйкелісі», «Жоғары математика» оқулықтарын, Қарағанды кооператив институтының, медицина институтының оқытушыларының тапсырысымен бірнеше оқу құралын, профессор Смағұл Қайшыбаевтың «Омыртқа остеохондрозы» монографиясы мен «Жүйке аурулары» оқулығын орысшадан аударды. Жоғары оқу орындарына арнап «Аударманың тарихы, теориясы мен практикасы (ЖОО студенттеріне және аудармашыларға арналған, 3,5 б.т., СҚМУ, 2001) және «Аудармашыларға көмекші» (7 б.т. Петропавл, 2004) оқу құралдары тиісті оқытушылар мен мамандардың қажетін өтеп келеді.

Ұстаз әрі ғылым қайраткері Зарқын Тайшыбайдың тарихшы ретіндегі еңбегі ғылыми ортада лайықты бағасын алуда. Ол Қазақстан тарихының көкейкесті мәселелерімен ерте айналысып, бірқатар жемісті нәтижелерге қол жеткізді. «Жақып Ақбаев. Күрескерлік өмірбаяны» (7 б.т. Н.О.Дулатбековпен бірге, Алматы, «Жеті жарғы», 1997) деген монографиясы Алаш көсемдерінің тарихи еңбегі мен азаматтық тұлғасын ашып көрсететін алғашқы еңбектердің бірі болатын. С.-Петербург, Омбы және Алматы мұрағаттарынан іздеп тауып, ғылыми айналымға қосылған құнды деректер ХХ ғасырдың басындағы азаттық күресінің шежіресіне қосылған бағалы үлес еді. Мұнда Ө. Бөкейхан, А. Байтұрсынұлы, М. Дулатовтың күрескерлік баянына қатысты тың деректер арқылы Жақып Ақбаевтың қайраткерлік бейнесі ашылған. «Қазақстанның мемлекет және құқық тарихы» (12 б.т. Ж. Омари және Н.Дулатбековпен бірге Алматы, «Жеті жарғы» 1997) хрестоматиясы студенттердің оқу құралына деген қажетін өтеп, заңгер мамандардың ықыласына ие болды.

Ұлт мәдениеті мен өнерінің жоқшысы ретінде танылған 3. Тайшыбайдың «Алтын бесік ән орда» (9 б.т. Қарағанды, 1998. «Болашақ-баспа», алғысөзін проф. Ш. Қажығалиев жазған) кітабында Қазақстанның орталық аймағындағы әншілік дәстүр мен есімі ұмытылып бара жатқан халық композиторлары мен орындаушылардың шеберлігі жақсы зерттелген. Әнші-сазгер әрі ақын Мәди Бәпиұлы өмірі мен атақты этнограф А.В. Затаевичтің 1926 жылдың жазында Қу-Қарқаралы атырабын аралап, қазақ музыка мұрасын жинап, ғылыми-тарихи бағасын берген қымбат еңбегін 3. Тайшыбай арнайы зерттеп, көптеген тың деректерді жарыққа шығарды. Өнертанушы ретінде танылған зерттеушінің қаламынан Айтбай, Әміре, Мұсылманкүл, Жақыпбек Елебеков, Қали Байжанов санатындағы ұлы әншілерден бастап, Шамғон Қажығалиев, Қаршыға Ахмедияров, Ришад Абдуллин, Әлібек Дінішев, Ілия Жақанов сияқты өнер шеберлерінің шығармашылық бейнесін ұлықтайтын мақалалар туды. Ол Орталық Қазақстанда сексенінші жылдары-ақ айтыс өнерін жаңғыртушылардың қатарынан табылды.

Осы жасында ұшқыр қаламын бір сәт те қолынан тастамаған зерттеушінің, жоғарыда аталған ұланғайыр шығармашылығында, әсіресе, ерекше көрінетіні, сөз жоқ, Абылай ханның өмірі мен қызметін зерттеуі. Туған елі мен жерінің тарихына ерте қызыққан Зарқын Тайшыбай өмірінің соңғы 20 жылын абылайтануға арнады. Қазақстанның тәуелсіздік туын тігіп, ғасырлар қойнауындағы қазыналарын аша бастаған кезде-ақ, Ресей мұрағаттарынан бұрын жинаған деректеріне жаңа көзбен қарап, ел есімінде мәңгі жатталып, ұмытылмай сақталып келе жатқан Абылай бабамыздың бейнесін ұрпақтарына жаңғыртып беруде ғалым-зерттеушінің ұшан-теңіз еңбегі бар. Автордың «Абылай хан» (құжаттар мен материалдар жинағы, 32 б.т. «Астана», 2005) кітабы қазақ тілінде 10 мың дана болып басылып, бүкіл елімізге тарады. Кітапта қазақ тіліне тұңғыш аударылып, уақыт ретімен тізілген жазба деректер ХҮІІІ ғасырдағы қазақ тарихын зерттеушілерді қызықтырды, Абылай тақырыбына қалам тартқандардың әрқайсысы бұл еңбекке соқпай кеткен жоқ десе болады.

Профессор З. Тайшыбай Қазақстан тәуелсіздігінің 20 жылдығына лайықты тарту ретінде «Қазақтың ханы – Абылай. Заманы, өмірі, қызметі», (80 б.т. Алматы, «Ел-шежіре», 2011) деген атпен екі томдық тағы бір еңбегін ұсынды. Іргелі зерттеу еңбегінде Абылай ханның тарихнамасы мен тарихына қатысты 600-ге тарта құжат, мұның ішінде Ресей мұрағаттарынан тұңғыш рет ашылған 250 құжат ғылыми айналымға алғаш рет енгізіліп отыр. Бұл кітаптарға Абылай ханның туғанына 300 жыл толуына арналып, 2013 жылғы 5-6 қазан күндері өткізілген Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияда тақырыптық көрмеден көрнекті орын берілді. Тарихшы мамандардың лайықты бағасын алып, қазақ тарихының нағыз энциклопедиялық дерек көзі ретінде «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында арнайы серия қатарына қосылған бұл кітаптар Зарқын Тайшыбайды білікті ғалым, қажырлы еңбеккер ретінде көрсетті. Осындай деңгейде, қыруар деректерді терең зерттеу үстінде дүниеге келген бұл еңбектер абылайтану ғылымының негізі болып табылады. 2013 жылғы 25 қазанда

Астана қаласында өткен «Қазақстан тарихшыларының II Ұлттық конгресінің» қорытынды құжатына З.С. Тайшыбайдың зерттеулері нәтижесінде «Абылайтану» Қазақстан тарихының арнаулы саласы ретінде қалыптасқаны жазылды. Ұлт тарихының аса маңызды салаларының бірі болып табылатын, жас ұрпақты Отансүйгіштікке, ерлікке, төзімділікке тәрбиелейтін абылайтану тақырыбы зерттеуші Зарқын Тайшыбайдың ғылыми шығармашылығында ерекше орын алады.

Еліміздің Білім және ғылым министрлігі алдағы үш жылға белгілеген ғылыми зерттеулер жоспарына М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің профессоры Зарқын Тайшыбай ұсынған «Абылайтанудың тарихнамалық және тарихи проблемалары» деген тақырыбы «Қазақстанның интеллектуалдық қуат-қазынасы» саласы бойынша қабылданып, 2007-2009 жылдарға мемлекет тарапынан қаржыландырылды. Ғылыми-зерттеу жұмысының ауқымы кейінде одан әрі кеңейіп, абылайтанудың көкейкесті мәселелері бойынша көлемді жұмыстар атқару көзделді.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Ғылыми-техникалық кеңестің шешімімен «Елдің зияткерлік әлеуеті» басымдығы, «2012-2014 ж. ғылыми және ғылыми-техникалық қызмет» бағдарламасы бойынша «Қазақстанның тұрақты дамуының негізі ретінде ұлттық идеяны қалыптастыру аясында қазіргі абылайтанудың тарихнамалық және тарихи проблемалары» тақырыбы бойынша тағы да үш жылға мемлекеттік грант берілді. З.С. Тайшыбай «Абылай хан» тұлғалық энциклопедиясы ((Қазақ энциклопедиясы», бас редакторы Бауыржан Жақып. Алматы, 2013., 55,9 б.т.,) баспасы редакция алқасының мүшесі әрі авторы ретінде маңызды зерттеулерімен танылды. Энциклопедияда З. Тайшыбайдың өз атынан 37 мақаласына орын берілген, жүзден аса мақала осы зерттеушінің еңбектеріне негізделген.

2001 жылы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінде өзі құрған «Атамекен» этномәдени ғылыми-зерттеу Орталығы аясында З. Тайшыбай еліміздің теріскей

аймағының тарихы мен топонимиясын зерттеп, өлкетану тұрғысында бірқатар құнды еңбектер берді. Өлке тарихына байланысты нақты деректерге негізделген мақалаларында, ол бұрыннан қалыптасып, ұшқыр пайымдалған мәселелердің басын ашты, алаш қайраткерлерінің ұлт азаттығы жолындағы күресін жаңа қырынан ашып көрсететін 47 мақала жазды. З. Тайшыбайдың «Сыр сандығым – Қызылжар», Ономастика мәселелеріне арналған «Атамекен атаулары», (Г.Б. Ахметжанова, К. Оспановпен бірге, Петропавл. 2010. 12 б.т.), «Есіл даласы»-100 және «Жас азамат»- 95 (Петропавл, 2014.,11 б.т., С. Мәліковамен бірге) деген еңбектерде ежелгі Есіл бойындағы қазақтардың тарихы, XX ғасырдың басындағы маңызды оқиғалар, тарихи топонимиясына байланысты көптеген қызықты деректер тұңғыш рет жарық көріп отыр.

З.С. Тайшыбай көптеген ғылыми және педагогикалық кітаптарға жауапты шығарушы, редактор болды. Олардың қатарында «Қазақтың тарихи дастаны». Рақым Б. Алматы, 1997; «Абайдың саяси-құқықтық мұралары және қазіргі заман», 1995; «Жастарды патриоттық рухта тәрбиелеу». Меңлібаев Қ., 1999; «Тарихи өлкетану мәселелері». Смағұлов Ғ. Қарағанды, 1999; «1916 жылғы ұлт-азаттық көтеріліске байланысты тарихи жырлар». Ж. Ахметжанова. Алматы, 2009; «Академик Е.А. Бөкетов». Петропавл, 2006, тағы басқалары бар.

З.С. Тайшыбай 1989 жылы Алматыда басылып шыққан «Қарағанды. Қарағанды облысы» энциклопедиясын құрастырушылардың бірі, 100-ге тарта сөздік және шолу мақалалардың авторы, энциклопедияның кеңесшісі және сыншысы, Қазақ Совет энциклопедиясына 43 ғылыми мақала жазған.

Зарқын Сыздықұлы тәжірибелі ұстаз, республикадағы журналистік білімді ұйымдастырушыларының бірі ретінде білім берудің халықаралық тәжірибесін игеруден жалыққан емес. Ол «Орталық Азияда журналистік білім беру» атты халықаралық семинардың мүшесі. 2007-2012 жылдары 9 журналистика магистрін дайындады.

2001 жылы АҚШ Мем. Департаментінің шақыруымен «АҚШ-та журналистер даярлау» бағдарламасы бойынша АҚШ-тың бес университетінде болып, лекция оқыды, семинарлар өткізді, халықаралық конференцияларда қазіргі БАҚ және журналистер даярлау мәселесі бойынша баяндамалар жасады.

«Қазақстан білім беру саласының Құрметті қызметкері» (2002), жаңа тұрпатты оқулықтар жасағаны үшін, Қазақстан Жоғары оқу орындары қауымдастығының А. Байтұрсынов атындағы «Саңлақ автор» төс белгісімен (2007), «Қазақ тілінің жанашыры» төс белгісімен (2009), Қазақстан республикасы Білім министрлігінің Грамотасымен (1999), Байланыс және ақпарат министрлігінің Құрмет грамотасымен (2011), Қарағанды және Солтүстік Қазақстан облыстары Әкімінің Құрмет грамотасымен, Республика журналистер одағының Құрмет дипломымен марапатталған, Республика Ішкі әскерлер қолбасшысының төс белгісін (2012), «Қазақстанның Құрметті журналисі» атағын алған. Ұзақ жылғы ұстаздық қызметі мен 2007-2011 жылдардағы ғылыми-педагогикалық жетістіктері лайықты бағаланып, 2012 жыл «Республика жоғары оқу орнының үздік оқытушысы» құрметті атағына ие болды, М.Қозыбаев атындағы СҚМУ-дің «Алтын төсбелгісі» 2012 жылы берілді.

2014 жылдың ақпан айында Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің акт залында профессор Зарқын Сыздықұлы Тайшыбайдың «Сыр сандығым – Қызылжар» кітабының тұсаукесері өтті. Автор Солтүстік Қазақстандағы революциядан кейінгі қарама-қайшылықтарды саралап, жаңа тарихи қырынан бейнелеп көрсетті. Тұсаукесер рәсмінде «Солтүстік Қазақстан» газетінің бас редакторы Кәрібай Мұсырман, Солтүстік Қазақстан облыстық архивтің директоры Сәуле Мәлікова, «Асыл мұра» облыстық қазақ мәдени-ағарту орталығының жетекшісі Танат Сүгірбаев, қазақ классикалық гимназиясының тарих мұғалімі Альбина Некебаева, филология ғылымдарының кандидаты Жанар Таласпаева және т.б. өз пікірлерін айтып, «Сыр сандығым – Қызылжар» кітабы өлкетану тарихын зерттеуші жас ізденушілерге үлкен пайдасын тигізеді.

К читателям

Предлагаемый биобиблиографический указатель продолжает серию «Ученые СКГУ им. М.Козыбаева» и посвящен известному журналисту, писателю, ученому, профессору СКГУ им. М. Козыбаева, руководителю научного центра этнокультурных исследований Тайшыбай Заркыну Сыздыковичу.

Указатель включает материалы о жизни и деятельности ученого, а также список публикаций его и о нем.

Публикации расположены в хронологическом порядке, а в пределах каждого года по алфавиту.

Указатель предназначен всем изучающим казахскую литературу и журналистику, а также всем тем, кто интересуется вопросами отечественного литературоведения и судьбой родного края.

Основные даты жизни и деятельности профессора Тайшыбая Заркына Сыздыковича

Родился 31 марта 1942 года в Кувском (Каркаралинском) районе Карагандинской области.

В 1959 году, по окончании средней школы, работал механизатором в колхозе, литработником, заместителем редактора, редактором районной газеты, заведующим отделами Карагандинской областной газеты «Орталық Қазақстан».

В 1964-70 годы учился на факультете журналистики КазГУ им. С.М. Кирова (ныне Национальный университет им. Аль-Фараби) по специальности «Журналистика», затем поступил в аспирантуру на кафедру «Истории журналистики».

С 1992 года старший преподаватель, кафедры казахского языкознания, заведующий кафедрой журналистики КарГУ им. Е.А. Букетова.

В 1993 году организовал кафедру журналистики в КарГУ им. Е. Букетова

В 1997 году защитил диссертацию по теме «Некоторые дореволюционные источники абаеведения» и стал кандидатом филологических наук

С 2000 года доцент, докторант, профессор Северо-Казахстанского государственного университета им. М. Козыбаева.

В 2001 году организовал специальность «Журналистика», где успешно ведет преподавательскую работу.

2001-2008 годы руководитель Методического совета СКГУ по специальности «Журналистика», член Ученого совета.

С 2001 года по настоящее время член ректората, член редколлегии «Вестника СКГУ им. М. Козыбаева», председатель общества «Қазақ тілі», руководитель научного центра «Этнокультурных исследований» СКГУ им. М.Козыбаева

Награды:

- Медаль «За трудовое отличие». В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И.Ленина, 1970;
- «Ветеран труда», 1990;
- Почетная Грамота Министерства образования и науки РК, 1998;
- Почетный работник образования РК, 2002;
- Почетная грамота Акима Северо-Казахстанской области, 2002;
- Почетный диплом Союза журналистов Казахстана, 2002;
- Медаль им. А. Байтурсынова «Саңлақ автор», 2008;
- Нагрудной знак «Қазақ тілінің жанашыры», 2009;
- Почетный журналист Казахстана , 2012;
- Почетная грамота Министерства связи и информации РК, 2012;
- Почетная грамота Акима Карагандинской области, 2012;
- Золотая медаль СКГУ им. М. Козыбаева, 2012;
- Почетный профессор КарГУ им. Букетова, 2012;
- Почетный профессор Карагандинского университета «Болашақ», 2012;
- Победитель Республиканского конкурса за звание «Лучший преподаватель ВУЗа 2012 года».

Тайшыбай Заркын Сыздыкович

Родился 31 марта 1942 года в Кувском (Каркаралинском) районе Карагандинской области. После окончания Кувской казахской средней школы работал механизатором в колхозе, литработником, заместителем редактора, редактором районной газеты, заведующим отделами Карагандинской областной газеты «Орталық Қазақстан». Окончил факультет журналистики КазГУ им. С.М. Кирова (ныне Национальный университет им. Аль-Фараби) по специальности «Журналистика» и аспирантуру на кафедре «Истории журналистики».

С 1992 года старший преподаватель, заведующий кафедрой журналистики КарГУ им. Е.А. Букетова. С 2000 года доцент, докторант, профессор Северо-Казахстанского государственного университета им. М. Козыбаева. В 2001 году организовал специальность «Журналистика», где успешно ведет преподавательскую работу.

Руководитель Методического совета СКГУ по специальности «Журналистика», член Ученого совета (2001-2008 гг.), ректората СКГУ (2001- по настоящее время), член редколлегии «Вестника СКГУ им. М. Козыбаева», председатель общества «Қазақ тілі».

С 2001 года руководитель научного центра «Этнокультурных исследований» СКГУ им. М.Козыбаева, кандидат филологических наук (1997 г.), доцент (2006) Тема диссертации: «Некоторые дореволюционные источники абаеведения».

Занимается исследованиями по истории казахской литературы начала 20 века, ввел курс абаеведения, написал 19 статей о творчестве А. Байтурсынова, М., Ауезова, М. Жумабаева, С. Садуакасова и др.

Разработана рабочая учебная программа по истории казахской журналистики (1870-2000 гг.) и методическое пособие по истории русской журналистики. Вопросы краеведения и ономастики занимают солидное место в творчестве З. Тайшыбая. Им написано, на основе архивных материалов, ряд

статей, освещающие важнейшие этапы Северного региона и области. Издана книга «Атамекен атаулары», (в соавторстве с К. Оспановым и К. Ахметжановой, Петропавл, 12 п.л. 2010), «Сыр сандығым – Қызылжар» (из истории Северного Казахстана), 2014, 12 п.л.

Является ответственным редактором научных и педагогических изданий: Рахим Б. Казахская историческая поэма. - Алматы, 1997; Политико-правовое наследие Абая и современность. - Караганды, 1995; Менлибаев К.Н. Патриотическое воспитание молодежи. - Караганды, 1999.; Смагулов К. Историческое краеведение. - Караганды, 1998; Ахметжанова Ж.Б. Исторические стихи, связанные с восстанием 1916 года.- Алматы, 2009; Академик Е.А. Букетов.- Петропавловск, 2006; Ахметжанова Т. Поэзия М. Кангожина.- Петропавл, 2007.; Ғ. Мүсірепов мұрасы: Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары 20-21 наурыз.- Петропавл, 2002.- 168 б.; Ғасырлар тоғысындағы журналистика: өзекті мәселелері мен келешегі: Халықаралық конференция 25-26 сәуір. Журналистика на рубеже веков: проблемы и перспективы.: Международная конференция 25-26 апреля.- Караганды: Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ. Караганды, 2002.; Актуальные проблемы высшей школы в третьем тысячелетии. Материалы международной научно-практической конференции 7-8 ноября.- Петропавловск, 2002.- 266 с.; Абылай хан – тарих және қазіргі кезең: Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. Абылай хан – история и современность: Материалы международной научно-практической конференции.- Петропавл, 2006.- 145 б.

Он один из составителей энциклопедии: Караганды. Карагандинская область.- Алматы, 1989, где выступил автором около 100 словарных и обзорных статей и научным консультантом издания. Автор 43 статей в Казахской Советской энциклопедии и 37 статей в энциклопедии Абылай хан, изданной в 2013 году.

3.Тайшыбай внес значительный вклад во внедрение казахского языка в науку и современное образование. Им

переведены учебники для ВУЗов: «Невропатология», «Нервные болезни», «Физическая химия», «Дизайн в промышленности», «Сопротивление материалов», серия учебников по организации и экономике торговли. Является основателем и первым председателем областного общества «Қазақ тілі» (1989) в Карагандинской области.

Автор 2-х томного издания об Абылай хане (Қазақтың ханы - Абылай: Өмірі мен қызметіне қатысты құжаттар мен материалдар. - Алматы: Ел-шежіре. – 2011) и составитель энциклопедии Абылай хан: Энциклопедия /З.Тайшыбай.- Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2013., один из немногих, кто занимается изучением жизни и деятельности выдающегося государственного деятеля Казахстана.

Заркын Сыздыкович опытный педагог и организатор журналистского образования в республике, основал специальность «Журналистика», вторую после КазГУ, организовал кафедру журналистики в КарГУ им. Е. А. Букетова (1993г.), член международного семинара "Журналистское образование в Центральной Азии".

В 2001 году по приглашению Госдепартамента США посетил 5 университетов по программе «Подготовка журналистов в США», выступал с докладами на международных конференциях по проблемам современных СМИ и подготовки журналистов.

Награжден нагрудным Знаком «Почетный работник образования Казахстана» (2002), нагрудным знаком Ассоциации вузов Казахстана «Саңлақ автор» им. А. Байтұрсынова (2007), медалью «Қазақ тілінің жанашыры» (2009), нагрудным знаком «Почетный журналист Казахстана» (2011), Почетными грамотами Министерства образования и науки Республики Казахстан (2000) и Министерства информации и связи (2011), Почетной грамотой Акимата Северо-Казахстанской области (2002), Почетным дипломом Союза журналистов Казахстана (2002). В 2012 г. обладатель гранта «Лучший преподаватель года».

В феврале 2014 года в актовом зале Северо-Казахстанского государственного университета состоялась презентация книги кандидата филологических наук, профессора СКГУ Заркына Тайшыбая «Сыр сандығым - Қызылжар», где автор делает попытку с нового исторического ракурса проанализировать сложные и противоречивые события послеоктябрьского периода в Северном Казахстане. Выступившие на презентации главный редактор областной газеты «Солтүспк Қазақстан» Карибай Мусырман, директор Северо-Казахстанского областного архива Сауле Маликова, руководитель областного казахского культурно-просветительского центра «Асыл мура» Танат Сугирбаев, учительница истории казахской классической гимназии Альбина Некебаева, кандидат филологических наук Жанар Таласпаева и другие выразили уверенность в том, что книга «Сыр сандығым - Қызылжар» станет важным источником полезных сведений для молодых исследователей истории края.

- Я выбрал тернистый путь исследователя, - говорит ученый и журналист. - Может быть, сделал я немало, раз мои труды получают высокую оценку. Но многое еще недоделано, недописано. Сложить перо мне еще рано».

Заркын Сыздыкович Тайшыбай является сегодня автором более 100 научных статей, учебных пособий и монографий по истории, культуре республики, причем многие из них посвящены истории Северо-Казахстанской области и г. Петропавловска.

3.С.Тайшыбайдың кітаптары мен ғылыми еңбектерінің тізімі

Кітаптары -Книги:

1. Абай және баспасөз. - Караганда: КарГУ им. Е.А. Букетова, 1997.- 180 б.
2. Абайтану арнасында (1889-1916):монография.- Петропавл; Астана, 2005. - 258 б.
3. Абылай хан: Энциклопедия / З.Тайшыбай.- Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2013. – 597 б.
4. Абылай хан: Өмірі мен қызметіне қатысты құжаттар мен материалдар жинағы / Құраст. З. С. Тайшыбай. - Петропавл : Астана, 2005. - 477 б.
5. Алаш көсемсөзі: Хрестоматия - Петропавл: М. Қозыбаев атындағы СҚМУ, 2003. - 254 б.
6. Алғысөз. Ғ. Смағұловтың «Балқантаудың басында» деген зерттеу кітабына. - Қарағанды: Арко, 1998.- 5 б.
7. Аударманың тарихы, теориясы мен тәжірибесі: Учебное пособие.- Петропавл, 2002. – 72 б.
8. Алтын бесік ән орда.- Қарағанды: Болашақ, 1997.- 1150 б.
9. Баспасөз тарихы: Әдістемелік оқу құралы / З. Тайшыбай. - Петропавл: М. Қозыбаев атындағы СҚМУ, 2003. - 181 б.
10. Дулатбеков Н.О. Русско-казахский словарь юридических терминов / Рец. З.С.Тайшыбай - Алматы: Жеті жарғы, 1997.- 3 б.
11. Жақып Ақбаев.- Алматы : Жеті жарғы, 1997.- 190 б.- (соавт.:Н.О Дулатбеков).
12. Журналистиканың құқықтық негіздері: Әдістемелік оқу құралы. - Петропавл: М. Қозыбаев атындағы СҚМУ, 2008. - 312 б.
13. Қазақстанның солтүстігіндегі қазақ газеттерінің тарихынан: Оқу құралы. - Петропавл: М. Қозыбаев

атындағы СҚМУ, 2013. - 174 б.

14. Қазақтың ханы - Абылай: Өмірі мен қызметіне қатысты құжаттар мен материалдар. - Алматы: Ел-шежіре. – 2011.
Т.2 / Құраст. З. Тайшыбай. - 640 б. - (Мәдени мұра).
15. Қазақтың ханы-Абылай : Өмірі мен қызметіне қатысты құжаттар мен материалдар. - Алматы: Ел-шежіре. – 2011.
Т.1 / З. Тайшыбай. - Алматы : Ел-шежіре, 2011. – 640 б.
16. Мағжанның Қызылжары: Зерттеу. - Астана: Астана-полиграфия, 2008. - 232 б. - (Уақыт және қаламгер).
17. Мағжанның Қызылжары: Ғылыми басылым / З. С. Тайшыбай. - Петропавл: М. Қозыбаев атындағы СҚМУ, 2006. - 341 б.
18. М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті. Северо-Казахстанский государственный университет им. М. Козыбаева / сост. А. Плешаков [и др.]. - Алматы : Жібек жолы, 2007. - 320 б.
19. Памяти отца / Ред. А.М. Газалиев. – Караганда: Арко, 1998. -140 б.
20. Солтүстік Қазақстан облысы тарихының очерктері. - Петропавл, 2002.- 210 б.
21. Сыздық Б. Шандоз: Аяпбергеннің Сыздығы (1900-1980) / Ақылдас З. Тайшыбай. - Алматы: Мейрам-Б, 2012. - 112 б.
22. Сыр сандығым- Қызылжар (Солтүстік Қазақстан облысының тарихынан) /Ред. Г. Ахметжанова.- Астана, 2013.- 250 б.
23. Тарихи жырлар тағылымы: Монография / Ред. Б. Ибрахим.- Алматы: Ғылым, 1999.- 310 б.
24. Хрестоматия по истории государства и права: Учебное пособие. – Алматы: Жеті жарғы, 270 б. – (соавт.:Н.О.Дулатбеков, Ж.О.Артыкбаев)

«Абылай хан» энциклопедиясында

3. Тайшыбайдың авторлығымен шыққан мақалалар

1. Абылайдың ата тегі, б.35.
2. Абылайдың көрке шығармалардағы бейнесі, б.37.
3. Абылайдың көкжартасы, б.36.
4. Абылай сұлтанның хаттары, б.49.
5. Абылайтанудың кеңес заманындағы жағдайы, б.49.
6. Абылай ханның жоңғар тұтқынына түсуі, б.64.
7. Абылай ханның күйлері, б.64.
7. Абылай ханның суреті, б.68.
8. Абылай ханның сүйегін антропологиялық зерттеу, б.68.
9. Абылай хан тұлғасы Шәкерім шығармашылығында, б.71.
10. «Абылай хан» экспозициялық кешені, б.72.
11. Аксаков Мансұр, б.80.
12. Ақыпбекұлы Аяпберген, б.86.
13. Алыпқара, б.90.
14. Андықожа Өлменбетұлы, б.92.
15. Арал хандығы, б.94.
16. Атығай, б.109.
17. Әбсадықов Алмас, б.109.
18. Әбілқайыр ханға Ресей патшасы Анна Иоанновнаның жолдаған грамотасы, б.112.
19. Әбілқайыр ханның Ресей бодандығын алғандығы туралы императрица Аннаға хаты, б.115.
20. Бабақай батыр, б.126.
21. Бабықов Керей, б.126.
22. Байбек батыр, б.127.
23. Байдалы Бекшеұлы, б.128.
24. Байназар Бекболатұлы, б.129.
25. Байтоқа Жолболдин, б.130.
26. Бамбар, б.135.
27. Бардзамаева Жарга, б.137.
28. Баубек би, б.143.
29. Дармабала, б.177.
30. Дат батыр Қарабатыр ұлы, б.178.

31. Бөкенбай Бескұртқаұлы, батыр, б.158.
32. Еділ қалмақтарының шығысқа қарай ұлы көші және Абылай ханның саясаты, б.189-190.
33. Жаулыбай батыр, б. 218.
34. Көшімқожа, б. 267-268.
35. Қазақ-қырғыз қақтығыстары, б.283.
36. Мырзахан Жақып, б.390.
37. Татанайұлы Асқар, б. 474.

Мақалалары - Статьи

1972

1. Рақымжан Дүйсенбаев кім? // Сборник научных трудов КазГУ им. С.М. Кирова. Сер.Журналистика.- 1972.- № 4.

1974

2. Қорабай Жапановтың публицистикасы // Сборник научных трудов КазГУ им. С.М. Кирова. Сер.Журналистика.- 1972.- № 2.

1991

3. Бейімбет және Қарағанды // Жұлдыз.- 1991.- №7.

1994

4. Университетте журналист кадрларын даярлаудың бағыттары // Концепция развития высшей школы: Материалы межвузовской научно-методической конференции.- Караганда, 1994.

1996

5. Абайға хат жазған Шәймерден Қосшығұлов кім? // Абайдың саяси құқықтық мұрасы және жаңа кезеңі: Сборник КарГУ .- Қарағанды, 1996.
6. Абай және баспасөз // Вестник КарГУ им. Е.А.Букетова.- Караганда, 1996.

7. О структуре современной журналистики // Проблемы современной журналистики: Материалы международной конференции ЮНЕСКО.- Алматы, 1996.

1998

8. Абайдың нағашылары мен қайын жұрты // Жұлдыз.- 1998.- № 10.
9. Абайдың “Ескендір” поэмасы // Ізденіс-Поиск.- 1998.- №2.

1999

10. Ахмет Байтұрсыновтың ісі // Орталық Қазақстан.- 1999.- 15 қараша.
11. Ғалымның биік мәртебесі // Орталық Қазақстан.- 1999.- 30 қазан.
12. М. Әуезов өмірінің бір кезеңі // Орталық Қазақстан.- 1999.- 25 қыркүйек.
13. Жақып Ақбаевтың ісі // Орталық Қазақстан.- 1999. – 10 қазан.
14. Серкебаев, Мағжан және басқалары // Орталық Қазақстан.- 1999.- 11 желтоқсан.
15. Чистой воды кристалл // Казахстанская правда.- 1999.- 23 октября.

2000

16. Большой друг казахской музыки // Индустриальная. Караганда.- 2000.- 25 августа.
17. Желтоқсан жайында ақиқат // Солтүстік Қазақстан.- 2000.- 16 желтоқсан.
18. Қазақ музыкасының жанашыры: А.В. Затаевичтің зерттеушілігі хақында // Орталық Қазақстан.- 2000.- 13 тамыз.
19. Қарқаралы петициясы туралы ақиқат //Орталық Қазақстан.-2000.- 24,28- тамыз.

2001

20. “Атамекен” алысқа ұмтылады // Егемен Қазақстан.- 2001.- 25 қазан.

21. А. Байтұрсынов Қарқаралыда //Орталық Қазақстан.- 2001.- 25 қыркүйек.
22. За гуманизацию образования // Национальные системы высшего образования в условиях глобализации: Материалы международной конференции (15-18 мая 2001 г.). Спец. вып. Вестника СКГУ.- Т.2.- Петропавловск, 2001.- С. 188-190.
23. Қожаберген батыр қол бастап... // Солтүстік Қазақстан.- 2001.- 17 желтоқсан.
24. Қожаберген батырдың ізін таптым // Солтүстік Қазақстан.-2001.- 18 маусым
25. Менің рухым өлмейді: Ақбаевтың өмірі мен қызметі туралы // Орталық Қазақстан.- 2001.- 28 желтоқсан.
26. Өсербекова Э. Америка әсерлері: Зарқын Тайшыбай. // Солтүстік Қазақстан.-2001.-20 сәуір.
27. Первые казахские газеты // Индустриальная Караганда.- 2001.-10 октября.
28. Сөз өнері дерпен тең: Абай поэзиясы хақында // Орталық Қазақстан.- 22, 24, 28 тамыз.
29. Таң бұлбұлы, тау ұлы: Ақын Жақан Сыздықовтың туғанына-100 жыл. // Солтүстік Қазақстан.- 2001.- 26 маусым.

2002

30. Кафедрадағы игі істер: Қазақ филология кафедрасының меңгерушісі Жанар Таласпаевамен сұхбат // Солтүстік Қазақстан.- 2002.- 8 наурыз.
31. Көсемсөз шебері // Кәкішев Т. Мерей.- Т.1.- Алматы, 2002.- 6.49-52.
32. Халқының адал ұлы: Аса көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Бәйкен Әшімов 85 жаста. // Солтүстік Қазақстан.- 2002.- 9 тамыз.

2003

33. Қызылжар мұражайы 80 жыл бұрын осылай ашылған. //Солтүстік Қазақстан.- 2003.- 3 наурыз.

34. "Кешегі шешек жарған қазақ гүлі": Мағжан Жұмабаевтың туғанына 110 жыл // Солтүстік Қазақстан.- 2003.- 5,7,9 мамыр.
35. Мағжан ақынның іздері // Жұлдыз.- 2003.- № 4.- б.124-138.
36. «Мен қазаққа не жаздым»: немесе Ахмет Байтұрсынұлының Қарқаралы кезеңі // Ана тілі.- 2003.- 22 мамыр.
37. "Қарқаралы петициясы" туралы ақиқат // Ақиқат. - 2003.- № 7- 8. - б.78-84.
38. Сурет сыры: Мағжан Жұмабаев-110. // Солтүстік Қазақстан.- 2003.- 27 маусым.

2004

39. М.Қозыбаев және абылайтану мәселелер // Академик Манаш Қозыбаевтың ғылыми және тарихи мұрасының өзектілігі: Республикалық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары (12 қараша 2004 жыл). - Петропавл. - 2004. - б.75-77.
40. "Кедей сөзі"-жол басы: оқырманға жиырма мың сапар. //Солтүстік Қазақстан.- 2004.- 28 сәуір.
41. Туған халқының тамыршысы:Сәкен Жүнісовтің шығармашылығы // Солтүстік Қазақстан.- 2004.- 2 ақпан.
42. Ұлттың асыл ұлы // Солтүстік Қазақстан.- 2004- 6 ақпан.

2005

43. Абайдың сандығы қайда? // Становление и развитие литературы и искусства в Центральном Казахстане: Материалы республиканской научно-практической конференции.- Қарағанды, 2005.
44. Мәдидің айдаудағы өмірі // К 125-летию великого казахского композитора, поэта и певца Мадия Бапиева: Материалы республиканской научно-практической конференции.- Қарағанды, 2005.

2006

45. Абай және революцияға дейінгі мерзімді қазақ баспасөзі // Абайдың әдеби мұрасы және қазіргі заман: Республикалық ғылыми-практикалық конференция (2006 жылғы 10-11 қаңтар) .- Петропавл, 2006 .- б.143-150.
46. Абайдың аршынына толған ат қандай? // М. Қозыбаевтың туғанына 75 жыл толуына арналған Қозыбаев оқулары: республикалық ғылыми- тәжірибелік конференция (14 қараша 2006 ж) .- Т.2. - Петропавл, 2006 .- б. 264 – 271.
47. Аймақтағы оқу-ағарту ісінің қалыптасуы // Солтүстік Қазақстан.- 2006.- 20 тамыз.
48. Аймақтағы оқу-ағарту ісінің қалыптасуы (1917-1929 жылдар) //Тарих: Солтүстік Қазақстан облысының даму кезеңдері: Солтүстік Қазақстан облысының құрылуының 70 жылдығына арналған аймақтық ғылыми-практикалық конференция материалдары.- Петропавл, 2006.- б.161-168.
49. Атыңнан айналайын, Қарқаралы // Жұлдыз.- 2006.- № 4.- б.153-162.
50. Ащы шындықты аяусыз әшкерелеу // М. Қозыбаевтың туғанына 75 жыл толуына арналған Қозыбаев оқулары: республикалық ғылыми- тәжірибелік конференция (14 қараша 2006 ж) .- Т.2. - Петропавл, 2006.- б. 272-282.- (бірлескен: Т.Б. Ахметжанова).
51. Кансонарда бүркітші шығады аңға // Абайдың әдеби мұрасы және қазіргі заман: Республикалық ғылыми-практикалық конференция (2006 жылғы 10-11 қаңтар) .- Петропавл, 2006 .- б.178-90.
52. М. Әуезов жазып алған он жол өлең // Шоқан оқулары: Материалы международной научно-практической конференции.- Көкшетау, 2006.
53. Нағашым Ер Қазыбек әулие өткен // Жұлдыз.- 2006.- №1. – б.151-155.
54. Петропавлдағы жергілікті биліктің қалыптасуы // Солтүстік Қазақстан .- 2006. - 15-қыркүйек..
55. Петропавлдағы жергілікті биліктің қалыптасуы // Тарих:

Солтүстік Қазақстан облысының даму кезеңдері: Солтүстік Қазақстан облысының құрылуының 70 жылдығына арналған аймақтық ғылыми-практикалық конференция материалдары. Петропавл, 2006.- б.169-177.

2007

56. Абай суреттеген ат қандай? : Мәдени мұра // Жұлдыз. - 2007. - № 6. - 160-166.
57. Қазақстанның солтүстігінде оқу-ағарту ісінің қалыптасуы // Қозыбаев оқулары: республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары (22-24 қараша 2007 ж.).- Т.2.- Петропавл, 2007.- б.21-29.

2008

58. Мағжанды жоқтаушылар осылар //Мағжан Жұмабаев және ұлттық мәдениет: М.Жұмабаевтың 115 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары (15-17 мамыр 2008 ж.).- Петропавл, 2008.- б.100-109.
59. "Насихат қазақия" жинағындағы Абай өлеңдері: Абай әлемі. // Жұлдыз.- 2008.- №5.- б.-80-85.
60. Хош бол, Қызылжарым!: Мағжанды кұғындау қалай басталды // Мағжан Жұмабаев және ұлттық мәдениет: М.Жұмабаевтың 115 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары (15-17 мамыр 2008 ж.).- Петропавл, 2008.- б.110-115.

2009

61. Мағжанды 30 жыл бойы неге ақтамады //Бір ел – бір кітап: зерттеу мақалалары.- Астана, 2009.- б. 136-151.
62. Кісілікті өнеге: Академик Зейнолла Қабдолов туралы // Ана тілі. - 2009. - 30 шілде.- 5 тамыз.

2010

63. Мағжан және Есіл бойындағы аштық: қазақ қасіреті. // Қазақ альманағы.- 2010.- №2.- б.168-194.
64. Сәбең жолы жарқырап жатыр: Сәбит Мұқановтың туғанына 110 жыл толуы қарсаңында // Солтүстік Қазақстан. - 2010. - 10 сәуір.
65. Қазақ жерінің қорғаны болған қайраткер: Нығмет Нұрманов туралы // Солтүстік Қазақстан. - 2010. - 29 мамыр.

2011

66. Абылай орысша жыл есебі бойынша 1713 жылдың басында туған // Егемен Қазақстан. - 2011. - 27 сәуір.
67. Ел тарихының ерекше беттері : 1. Қазақ съездері // Түркістан. - 2011. – 1 желтоқсан.
68. Ел тарихының ерекше беттері : Қызылжардағы алғашқы советтер // Түркістан. - 2011. - 8,15 желтоқсан.
69. Өмірде не болмайды...: Бір ұйғырға- екі қазақ қызы // Нұр Астана.- 2011.- 9 маусым.
70. Ұлы қайраткерге үш жыл арнайық: Абылай ханның туғанына 300 жыл толуы қарсаңында // Солтүстік Қазақстан. - 2011. - 7 мамыр.

2012

71. Қызылжардағы жаңа билік тарихынан, 1917 жыл: Тарих және таным // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 2,4,4,9,11,14,16,18 ақпан.
72. Жарты елімізді жайлаған аштық : Қазақстандағы ашаршылықтың 80 жылдығына орай // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 26,29,31 мамыр 2,4 маусым.
73. Ғасырлар қойнауындағы қазынамыз : Атамекен атаулары // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 20 қазан.
74. Қыр қазақтары кешкен қасірет: Қазақстандағы ашаршылық // Егемен Қазақстан. - 2012. - 18 сәуір.

2013

75. Абылай асқан асулар // Астана ақшамы.- 2013.- 1 қазан
76. Абылай ханды жан-жақты зерттеп, белгілі тұжырымдама жасаған ешкімді көріп отырғаным жоқ // Аңыз адам. - 2013. - №21(81).- б.45.
77. Абылайтанудың кейбір мәселелері: Абылай ханның туғанына-300 жыл. // Солтүстік Қазақстан. - 2013. - 26 қыркүйек.
78. "Жау" деген-жаудың жаласы: Мағжан Жұмабаевтың туғанына-120 жыл // Солтүстік Қазақстан. - 2013. - 30 мамыр.
79. Абылайдың ақ туы: Туғанына 300 жыл толғалы отырған тумасы бөлек тұлға туралы толғаныс // Егемен Қазақстан. - 2013. - 1 қаңтар.
80. Алаш ұранын аспандатқан басылым еді: 95 жыл бұрын Қызылжарда шығып тоқтаған "Жас азамат" газеті осындай болған // Ақиқат. - 2013. - №8.- б.81-96.
81. Алашшыл жастардың туын көтерген "Жас азамат" газеті 95 жыл бұрын Петропавлда шығарылған // Қызылжар нұры. - 2013. - 28 маусым.
82. Алашшыл жастардың туын көтерген: "Жас азамат" газеті 95 жыл бұрын Қызылжарда шығып тұрған // Түркістан. - 2013. - 1 тамыз.
83. Аты аңызға айналған тұлға // Экономика.- 2013.- 3-9 қазан.
84. Бізді жасампаздыққа жетелейді : Елбасы Жолдауы: ел дамуының жаңа кезеңі // Солтүстік Қазақстан. - 2013. - 1 қаңтар.
85. Екі жинақтың тағдыры: М. Жұмабаев шығармашылығы // Солтүстік Қазақстан. - 2013. – 25. маусым.
86. Есіл даласы" газетіне- 100 жыл // Солтүстік Қазақстан. - 2013. - 27 маусым.
87. Жас тілек : тарих және таным // Солтүстік Қазақстан. - 2013. - 27 маусым.
88. Мағжанның баспасөздегі қолтаңбасы // Ана тілі. - 2013. - 27 маусым.

Электронные ресурсы:

www.gasym.kz

1. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 1).
2. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 2).
3. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 3).
4. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 4).
5. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 5).
6. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 6).
7. Абылай хан заманы – құжаттарда (№7).
8. Абылай хан заманы – құжаттарда (№8).
9. Абылай хан заманы – құжаттарда (№ 9)
10. Абылай хан заманы – құжаттарда (№10)
11. Абылай хан заманы – құжаттарда (№11)
12. Абылай хан заманы – құжаттарда (№12)
13. Абылай хан заманы – құжаттарда (Соңы)
14. "Жас азамат" газетінің 13-саны (1918 жыл)
15. "Жас азамат" газетінің 14-саны (1918 жыл)
16. "Жас азамат" газетінің 15-саны (1918 жыл)
17. «Жас азамат" газетінің 16-саны (1918 жыл)
18. «Жас азамат" газетінің 17-саны (1918 жыл)
19. «Жас азамат" газетінің 18-саны (1918 жыл)
20. «Жас азамат" газетінің 20-саны (1918 жыл)
21. «Жас азамат" газетінің 21-саны (1918 жыл)
22. «Жас азамат" газетінің 22-саны (1918 жыл)(Соңы)
23. Бейсенбай Дәулетұлы. Абылай ханның тойы өтті дүрілдеп
24. «Жас азамат" газетінің алғашқы саны (1918жыл)
25. Алашшыл жастардың - тұңғыш газеті «Жас азамат"
26. Мағжан Жұмабаевтың 120 жылдығына арналған конференция
27. Мағжан және қазақ баспасөзі (Басы)
28. Мағжан және қазақ баспасөзі (Соңы)
29. Есіл бойындағы аштық және Мағжан ақынның қайраты
30. Ахмет Байтұрсыновтың Ленинге хаты
31. Мағжан Қызылжардан неге кетті?
32. Әлихан Бөкейханның ғана қолынан келді...

33. Қазақ хандығының келешегі – «жүзге бөлінбейді, бір орталықтан, бір ханға бағынады»
34. Алты алаштың ханы - Әбілқайыр
35. Бұқар жырау тарихы
36. Абылай сұлтанның жоңғар тұтқынынан босануы (Жалғасы. Соңы)
37. Абылай сұлтанның жоңғар тұтқынынан босануы (Жалғасы бар)
38. Абылай сұлтанның жоңғар тұтқынынан босануы (Басы. Жалғасы бар)
39. Ақселеудің мұрағаттағы бейнесі
40. Тоқтар Әубәкіров және «Адмирал Кузнецов»
41. Ұлт Ұстазының ізі қалған.
42. Мұхтар Әуезовтің жан- айқайы.
43. Мәдидің айдаудағы өмірі

www. Abai.kz ақпараттық порталы

1. Мағжан Қызылжардан неге кетті?
2. Сүйінші! Нұрлан Дулатбеков - облыстық мәслихаттың жаңа хатшысы!
3. «Жас азамат" газетінің алғашқы саны (1918жыл)
4. Абылай хан заманы – құжаттарда (№1) ...
5. Абылай хан заманы – құжаттарда (Соңы)
6. Абайдың көпке мәлім «Қансонарда бүркітші шығады аңға...» деп басталатын өлеңінің көркемдік-эстетикалық қасиеті оқырманның да...
7. Абайдың нағашылары мен қайын жұрты.
8. «Жаманшұбар» Сәбитін сағынады.
9. Алты алаштың ханы — Әбілқайыр.
10. Мұхтар Әуезов өмірінің бір кезеңі.
11. Абай мақтаған құс қандай?.
12. «Жас азамат" газетінің бірінші саны.
13. Мағжан өмірі мен шығармашылығының елеулі кезеңдері.
14. М. Қозыбаев атындағы СҚМУ профессоры Зарқын Тайшыбай.

15. «Ұлтымызды кемсітуге көнбейміз».
16. Қазақ баспасөзінің қарлығаштары.
17. «Атамекен» ғылыми-зерттеу орталығының жетекшісі.
18. Төлеутай Е.. Ұстаз туралы толғаныс.

О нем:

- Амантайұлы Е. Абылай хан " Сабалақ " болып Төле бидің түйесін бақпаған: Зарқын Тайшыбаймен сұхбат / Амантайұлы Е. // Қазақ үні. - 2013. - 10 желтоқсан.
- Амантайұлы Е. "Енді аудандық газеттер үшін де маман даярлаймыз" : СҚМУ профессоры Зарқын Тайшыбаймен сұхбат / Амантайұлы Е. // Солтүстік Қазақстан. - 2010. - 27 мамыр.
- Атымтай Ғ."Өмірде не болмайды..." : М.Қозыбаев атындағы СҚМУ профессоры З.Тайшыбаймен сұхбат / Атымтай Ғ // Нұр Астана. - 2011. - 9 маусым.
- Балташұлы Е. Жарық пен жылу // Орталық Қазақстан.-2013.- 22 сәуір.
- Балташұлы Е. Қышқаш // Орталық Қазақстан.- 2012.- 5 тамыз.
- Балташұлы Е. Титандар табынған талант // Орталық Қазақстан.- 2012.- 29 наурыз.
- Бекмұратов А. Алдымен-Абай, артынша-Абылай: Тіл маманынан тарихшыға айналған ғалымның рухани ерлігі / Бекмұратов А. // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 17 сәуір.
- Есқали Ө. Сөз зергеріне арналды // Егемен Қазақстан.- 2012.- 3 сәуір.
- Жанғожин А. Қу өңірінің құдыреті // Орталық Қазақстан.- 2012.- 19 шілде.
- Жанысбай С. Құрмет грамотасына ие болды //Орталық Қазақстан.- 2011.- 22 қазан.
- Ермуканов М. Тернистый путь ученого/ Ермуканов М. // Северный Казахстан. - 2014. - 8 февраля.
- Дулатбеков Н. Ғылымның қия жолында.// Орталық Қазақстан.- 2012.- 20 сәуір.

- Зарқын Тайшыбай әлемі: Тарих. Тұлға. Тағылым. Тарихи-танымдық басылым / ред. Г. К. Смагулова. - Қарағанды : Болашақ-Баспа РББ, 2012. - 124 б.
- Қожахметов Б. Білікті мемлекет басшысы, көреген саясаткер: Абылай ханның туғанына-300 жыл / Қожахметов Б. // Қызылжар нұры. - 2013. - 4 қазан.
- Қожахметов Б. Өзенді өрлеген өмір: СҚМУ қазақ филологиясы кафедрасының доценті Зарқын Тайшыбай туралы / Қожахметов Б. // Солтүстік Қазақстан. - 2002. - 3 мамыр.
- Қожахметов Д. Қаламгер. Ұстаз. Ғалым : СҚМУ профессоры Тайшыбай / Қожахметов Д. // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 24 сәуір.
- Көкетаев Т. Ақиқатын қайнарына ат суарған // Орталық Қазақстан.- 2012.- 24 наурыз.
- Кубенова Г. "Сыр сандығым - Қызылжар " : Зарқын Тайшыбайдың "Сыр сандығым - Қызылжар " атты кітабының тұсаукесері болып өтті // Солтүстік Қазақстан. - 2014. - 13 ақпан.
- Медиев Қ. Тума талант. (З.Тайшыбай 70 жаста) // Орталық Қазақстан.- 2012.- 28 наурыз.
- Мұқаметханұлы Н.Қолымызда-"Қазақтың ханы-Абылай": Зарқын Тайшыбайдың бұл екі томдық жинағын Абылайтануға арналған іргелі еңбегі деп білеміз / Мұқаметханұлы Н // Түркістан. - 2012. - 5 сәуір.
- Мәлікова С. Өлке тарихын білгір зерттеуші : М.Қозыбаев атындағы СҚМУ профессоры З.Тайшыбай // Қызылжар нұры. - 2012. - 20 сәуір.
- Озғанбаев Ө. Рух күрескері - Духоборец // Астана, 2001.- с. 97-98.
- Оразалықызы Г. Қарымды қаламгер, ғибратты ғалым : СҚМУ профессоры Зарқын Тайшыбай // Айқын. - 2012. - 11 сәуір.
- Оспанов К. Байырғы атауларды қайтару – уақыт талабы // Егемен Қазақстан.- 2012.- 18 сәуір.
- Өсербекова Э. Америка әсерлері : Зарқын Тайшыбай //

Солтүстік Қазақстан. - 2001. - 20 сәуір.

- Профессор Зарқын Тайшыбай жоғары оқу орнының үздік оқытушысы атанды // Солтүстік Қазақстан. - 2013. - 1 қаңтар.
- Серікқызы М.Абай 1890 жылы шыққан "Энциклопедиялық сөздіктен " өзіне қажет көп нәрсе тапқан : Зарқын Тайшыбаймен сұхбаттасқан // Аңыз адам. - 2013. - №23 (83).- б. 42-43.
- Смағұлов Р. Зарқын Тайшыбай – Қарқаралы ауданының Құрметті азаматы // Қарқаралы.- 2012.- 27 сәуір.
- Таласбаева Ж. Ұлт мақтанышы // Егемен Қазақстан.- 2013.- 6 маусым.
- Тастамбеков Ф. Зарқын Тайшыбай - ҚР құрметті журналисі : СҚМУ // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 14 ақпан.
- Тастамбеков Ф. Хал қалай, қазақ журналистикасы бөлімі? : СҚМУ // Солтүстік Қазақстан. - 2012. - 2 ақпан.
- Тәшенов Т. Абылай ханды аңыздан арашалап алдым : М.Қозыбаев атындағы СҚМУ профессоры З.Тайшыбаймен сұхбат // Айқын апта. - 2012. - 12 қаңтар.
- Төлегенова Р. Жаңалық жаршысы – журналист болуға шақырамыз : СҚМУ профессоры З.Тайшыбаймен сұхбат // Солтүстік Қазақстан. - 2011. - 24 мамыр.
- Төлеутай Е. Сегіз қырлы тәлімгер : СҚМУ профессор Зарқын Тайшыбай туралы // Ана тілі. - 2012. - 29 наурыз-4 сәуір.

Подготовили

Темирова Г.Н.
Макаренко О.М.

сектор информационно-библиографической работы

Ответственная за выпуск:
заведующая библиотечным комплексом

Нурпеисова К.Н.